

BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH SAVODXONLIGI TA'LIMINI IJODIY TASHKIL ETISHNING MOHIYATI VA O'LCHOVLARI

Sadriddinova Zulfiyaxon Mirzaliyevna
Qo'qon universiteti o'qituvchisi

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
<p>Qabul qilindi: 24-dekabr 2024-yil Tasdiqlandi: 26-dekabr 2024-yil Jurnal soni: 13 Maqola raqami: 48 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v13i.1058</p>	<p>Bu ilmiy maqolada, boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi ta'limiga oid tushuncha, muhimlik o'lchovlari haqida ma'lumotlar berilgan. Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi tushunchasi tavsiflangan va undagi muhim amaliyotlar, o'qish texnikalari va o'rganish jarayonlari to'g'risida ma'lumotlar taqdim etilgan. O'quvchilarning nutqiy faoliyatlarini, o'qib va tinglab tushunish malakalarini dunyo miqyosida PIRLS xalqaro baholash tizimini o'rganish va unda ishtirok etish haqida malohazalar yuritilgan.</p>
<p>KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS o'qish savodxonligi, konsepsiya, individual, tendensiya, assotsiatsiya, axborot, xalqaro</p>	

Kirish. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun o'qish savodxonligini ijodiy tashkil etish, ularning qiziqishini oshirish, tanqidiy fikrlash va mustaqil o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga molikdir. Interaktiv va o'yin metodlari, yaratuvchanlik va ijodiy faoliyat orqali o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishi oshiriladi va ularda mustaqil fikrlash ko'nikmalari shakllantiriladi. O'qish savodxonligini o'lchash esa o'quvchilar bilimi, o'quv natijalari va ijodiy yondashuvlarning samaradorligi orqali amalga oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 997-sonli qarorida va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 5712-son Farmonida 2030-yilga kelib ta'limi taraqqiy etgan mamlakatlar doirasida reyting bo'yicha jahonning birinchi 30 ta ilg'or mamlakatlari qatoriga kirishiga erishish hamda xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish asosida o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy fanlar yo'nalishidagi fanlardan savodxonlik darajasini baholashga yo'naltirilgan ta'lim sifatini baholashning milliy tizimini yaratish vazifalari belgilangan.¹

Jahonda amalga oshayotgan ijtimoiy-iqtisodiy globallashtirish jarayoni ta'lim tizimida ham o'z ifodasini topmoqda. Elementar bilimlar bilan qurollantirish hamda savodxonlikni oshirishda muhim bosqich hisoblangan boshlang'ich ta'limga ham alohida e'tibor qaratib kelinmoqda. Boshlang'ich ta'limga, ta'lim jarayoniga individual yondashuv muammosiga turli mamlakatlar ta'lim sohasi vakillarida turlicha yondashuv amalga oshirilayotganligini kuzatishimiz mumkin. Xususan, bugungi kunda rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida bola shaxsiga qaratilgan ta'lim texnologiyalari, boshlang'ich sinf o'quvchilari savodxonligini oshirish muammosi, ularning individual xususiyatlarini ro'yobga chiqarish, qiziqishlari hamda ehtiyojlariga tayanish tendensiyalari ustunlik qiladi.

Jahonda amalga oshayotgan ijtimoiy-iqtisodiy globallashtirish jarayoni ta'lim tizimida ham o'z ifodasini topmoqda. Elementar bilimlar bilan qurollantirish hamda savodxonlikni oshirishda muhim bosqich hisoblangan boshlang'ich ta'limga ham alohida e'tibor qaratib kelinmoqda. Boshlang'ich ta'limga, ta'lim jarayoniga individual yondashuv muammosiga turli mamlakatlar ta'lim sohasi vakillarida turlicha yondashuv amalga oshirilayotganligini kuzatishimiz mumkin. Xususan, bugungi kunda rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida bola shaxsiga qaratilgan ta'lim texnologiyalari, boshlang'ich sinf o'quvchilari savodxonligini oshirish muammosi, ularning individual xususiyatlarini ro'yobga chiqarish, qiziqishlari hamda ehtiyojlariga tayanish tendensiyalari ustunlik qiladi. Dunyo ta'lim tizimida bolalarning bilim olish jarayoniga shaxsiy qadriyatli yondashuvni amalga oshirish

boshlang'ich ta'lim sohasidagi yangilanishlarning alohida ko'rinishi hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning yosh xususiyatlariga tayanib, ta'lim jarayonida o'quvchilarga qadriyatli yondashib, ularni qo'llab-quvvatlab va rag'batlantirish orqali rivojlantirish borasida tadqiqotlar amalga oshirilmoqda.² O'quvchilarning individual xususiyatlarini shakllantirish, ijodkorligini oshirishda, nutq madaniyatining o'rni beqiyosdir.

NUTQ — tilning fikr ifodalash va almashish jarayonlarida amal qilishi, tilning alohida ijtimoiy faoliyat turi sifatidagi muayyan yashash shakli. Nutq deganda uning og'zaki (ovozli) va yozma ravishda namoyon bo'lishidagi jarayonlar, ya'ni so'zlash jarayoni va uning natijasi (xotirada saqlangan yoki yozuvda qayd etilgan nutqiy fikrlar, asarlar) tushuniladi. Lingvistik nazariyada Nutq tushunchasi muayyan til jamoasiga qabul qilingan ifoda vositalari tizimi hisoblangan mavhum til tushunchasiga hamda ijtimoiy borliq (hayot)ning eng xarakterli ko'rinishlaridan bo'lgan aniq, bir qadar umumiyroq til tushunchasiga qarama-qarshi qo'yiladi. Boshqa odamlar xulq-atvori va faoliyatiga ta'sir ko'rsatish maqsadida ularga axborot, habar yetkazishga xizmat qiladigan asl nutq (tashqi nutq), ya'ni gapirish, til belgilarining eshitish a'zolari tomonidan idrok qilinadigan (ovoz yozib oluvchi uskunalar yordamida qayd etiladigan va qayta takrorlanadigan) artikulyatsiyasi tarzida yoki ushbu belgilarning yozuvda shartli aks etishi tarzida yuzaga chiqadi.³ Shu tarzda nutqda badiiy bo'yqordorlik tushunchalari shakllanib boradi.

Nutq madaniyati vositalarining habar berish vazifasini tushunish bilan bir qatorda, uning ifodaliligi (uslubga oid) tushunishni, mazmuninigina emas, balki so'z va nutq birliklarining, tilning boshqa badiiy-tasviriy vositalarining hissiy bo'yqordorligini ham tushunishni ko'zda tutadi. Bu tamoyilga amal qilish uchun, birinchi navbatda, badiiy adabiyotlardan, shuningdek, tilning uslubiy xususiyatlari aniq ifodalangan boshqa matnlardan foydalanish talab etiladi. Bu esa matn mazmuni va uning o'ziga xos „nozikklik“larini ham anglab yetishga yordam beradi.⁴

O'quvchilarning nutqiy faoliyatlarini, o'qib va tinglab tushunish malakalarini dunyo miqyosida baholash tizimini o'rganish va unda ishtirok etish masalasi qo'yildi. PIRLS (inglizcha: Progress in International Reading Literacy Study) — bu turli mamlakatlarda boshlang'ich sinfda tahsil oluvchi o'quvchi yoshlarning matnini o'qish va tushunish darajalari sifatini baholab beruvchi xalqaro baholash tizimidir.⁵

O'qish savodxonligini tadqiq etishda ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasining (IEA) PIRLS tadqiqoti (Boshlang'ich sinf o'quvchilarning matnini o'qib tushunish darajasini baholash xalqaro tadqiqoti) mazkur assotsiatsiyaning 1991-yildagi o'qish savodxonligini tadqiq etish dasturiga qo'shimcha holda 2001-yildan joriy etila boshlandi. Har besh yilda o'tkaziladigan ushbu xalqaro tadqiqot bolaning mustaqil inson sifatida rivojlanishida muhim ahamiyat kasb

¹ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 08.12.2018 yildagi 997-son <https://lex.uz/docs/-4097073>

² Shabbazova Dilfuza Ruzikulovna "Boshlang'ich sinf o'quvchilari savodxonligini oshirishda shaxsiy qadriyatli yondashuv" Monografiya, Toshkent "METHODIST NASHRIYOTI" 2023, 3-b

³ ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ ЭНЦИКЛОПЕДИЯСИ Н ХАРФИ «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» Давлат илмий нашриёти ТОШКЕНТ, 350-б

⁴ Karima Qosimova, Safo Matchonov, Xolida Gulomova, Sharofat Yo'ldosheva, Sharofjon Sariyev "Ona tili o'qitish metodikasi", Toshkent «NOSHIR» nashriyoti 2009, 11-b

⁵ <https://uz.wikipedia.org/wiki/PIRLS>

etib, boshlang'ich ta'limda tahsil olayotgan o'quvchilarning o'qib tushunish ko'nikmalarini xalqaro miqyosda baholaydi. Odatda, ushbu rivojlanish davrida o'quvchilar o'qish ko'nikmasini hosil qilgan bo'lib, endi bu ko'nikmadan boshqa fanlarni o'rganishda foydalanayotgan bo'ladi.⁶

O'qish savodxonligining rivojlanishi har bir o'quvchining o'sib-ulg'ayishi, ta'lim olishi va kundalik hayotida muhim ahamiyat kasb etgani bois, o'qish savodxonligini tadqiq etishda ta'lim sohasidagi yutuqlarni baholash xalqaro assotsiatsiyasining (IEA) qariyb 60 yil mobaynida, o'quvchilarning o'qib tushunish ko'nikmalarini muntazam ravishda xalqaro miqyosda baholab, ularning o'qib o'rganishlari uchun zarur sharoitlarni yaratishga harakat qilmoqda. Ushbu assotsiatsiya (IEA) turli ta'lim tizimiga ega ishtirokchi mamlakatlarda ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlarni yanada teran tushunish maqsadida 1960-yillarda ta'lim sohasida qo'liga kiritilgan yutuqlarni xalqaro miqyosda qiyosiy tahlil qiluvchi hukumat agentliklari va milliy tadqiqot institutlaridan tashkil topgan mustaqil xalqaro tashkilot hisoblanadi.

Har bir PIRLS baholash tadqiqoti ota-onalar yoki vasiylar, maktablar, o'qituvchilar, mamlakatlar va o'quvchilar uchun mo'ljallangan qator so'rovnomalar hamda o'quvchilarning o'qib o'zlashtirish ko'nikmalarini baholashdagi o'zgarishlarni zamonaviy tarzda tahlil qiladigan ayni shu an'anani davom ettiradi. O'quvchilarning o'qishni o'rganish va ta'lim olishdagi imkoniyatlari haqidagi so'rovnoma ma'lumotlari erishilgan natijalarni talqin qilish uchun muhim ma'lumotlarni taqdim etadi. PIRLS 2021 baholash qamrov doirasining dastlabki ikkita bo'limi PIRLS 2021 o'qish savodxonligi qamrov doirasi va PIRLS 2021 so'rovnomalar qamrov doirasidan tashkil topgan. O'qish savodxonligi qamrov doirasi o'quvchilarning o'qib tushunishlaridan ko'zlangan ikki asosiy maqsad, badiiy tajriba orttirish va axborotni olish va undan foydalanish, hamda to'rtta tushunish jarayonidan (topish, xulosalar chiqarish, uyg'unlashtirish va baholash) kelib chiqib, boshlang'ich sinf o'quvchilarning matnini o'qib tushunish darajasini baholash uchun xizmat qiladi.⁷

Adabiyotlar tahlili. Ajdodlarimiz bilim o'rgatuvchi ustoz faoliyatiga katta ahamiyat berganlar. Sharq uyg'onish davrining buyuk mutafakkiri Abu Nasr Farobiy aqlli, dono va o'tkir fikrlaydigan kishilar to'g'risida shunday deydi: "Aqlli deb shunday kishiga aytamizki, unda o'tkir zehn-idrok bo'lishi bilan birga fazilati ham bo'lsin. Bunday kishi o'zining butun qobiliyati va idrokini yaxshi ishlarni amalga oshirishga, yomon ishlardan o'zini saqlashga va tortishga qaratgan bo'lmog'i lozim. Shunday odamnigina aqlli va to'g'ri fikr yurutuvchi deb atash mumkin."⁸

Anvarova Manzura Anvarovnaning pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD) dissertatsida shunday fikrlar berilgan. "Yosh avlodning ijodiy va intellektual salohiyatini qo'llab -quvvatlash va ro'yobga chiqarish, bolalar va yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini shakllantirish, ularni jismoniy tarbiya va sportga keng joriy etish, o'quvchilarning o'qish savodxonligini baholashning milliy tizimini takomillashtirish, ularda mustaqil o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishga doir interfaol topshiriqlar tizimi, o'qish va matnini tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishning metodik mexanizmini ishlab chiqish, texnologik bosqichlarini aniqlashiga sabab bo'lganligi aytib o'tilgan".⁹

Djurayeva Perdegul Saidovnaning "Xalqaro tadqiqotlar tajribasida boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qish savodxonligini baholash" maqolasida: "Xalqaro baholash dasturlari bo'yicha xalqaro tadqiqotlarda O'zbekiston Respublikasining ishtirok etishiga tayyorgarlik ko'rish bo'yicha "Yo'l xaritasi" ishlab chiqildi, unga ko'ra, masalan; o'quvchilar mustaqil ta'lim olishlari uchun elektron shakldagi ta'limni rivojlantirish, unda o'qish, matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan xalqaro tadqiqotlar bo'yicha savollar bazasini yaratish hamda buyitib borishda o'quvlar tashkil etish kabilar belgilangan".¹⁰ degan fikrlarni ilgari suradi.

O.I. Tuxtamanova I.V. Golubevalaming bakalavrlk tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, zamonaviy jamiyatda har qanday darajadagi ta'lim muassasasining boshlang'ich maktabida o'qituvchining rolini

tushunishning ustuvor yo'nalishlarini yangilash jarayoni dolzarbdir. Shu bilan birga, bola shaxsini rivojlantirish tamoyillarini tushunishga yondashuvlar o'zgarimoqda, bu faoliyatning universal usullarini ishlab chiqishga asoslangan. O'qitishning tizimli-faol yondashuvi ushbu ish sohasida asosiy hisoblanadi. Shu bois adabiy o'qish kursi dasturida o'quvchi qiziqishini shakllantirish boshlang'ich adabiy ta'limning yetakchi maqsadi ekanligini aytib o'tishgan.¹¹

O'qish savodxonligi – shaxs o'zining bilim va salohiyatini rivojlantirish, jamiyatda o'z o'rnini topish maqsadiga erishishi yo'lida matnlarni tushunish, ulardan foydalanish, ular ustida mulohaza yuritish hamda ularga munosabat bildirish qobiliyati ham hisoblanadi. Boshlang'ich savodxonlik tushunchasi o'qish va yozishni dastlabki o'rganish uchun ishlatiladi. Savod o'rgatish jarayonidagi o'qish darslarining asosiy vazifasi o'quvchilarga tovush va harflarni tanishtirish ularni to'g'ri talaffuzini o'rgatish orqali bolalarda to'g'ri, ongli, ifodali o'qish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat.¹²

M. B. Kazachkova, T. S. Doroxovaning fikrlaricha, maktab o'quvchilarning sinfdagi hissiy holatiga ta'sir qilishning samarali usullaridan biri musiqqa, shuningdek, qo'shiqlardir. Musiqqa turli xil qayg'u, quvonch, g'azab, chalkashlik tasvirlarini beradi, o'quvchilarda hissiy tajribalarni keltirib chiqaradi. Qo'shiqlar mamlakat madaniyatining ko'zgasidir. Ularda bayramlar, urf-odatlar, xalq hayoti haqida ma'lumotlar bor, tarixiy voqealar aks ettira olishini isbotlashdi.¹³

Tadqiqot metodologiyasi. O'qituvchilar o'quvchilarga o'zlarining o'qish ko'nikmasi samaradorligini oshirish maqsadida turli guruhlarda ishlash (guruh-guruh bo'lib ishlash) usullaridan foydalanishi mumkin. Umuman olganda, kichik guruhlarda olib boriladigan mashg'ulotlar boshlang'ich sinf o'quvchilarning matnini o'qib tushunish ko'nikmasini yaxshilashga yordam beradi. Masalan, kichik guruhlarda olib boriladigan mashg'ulotlarda qo'llaniladigan yondashuv, ko'ra, o'qituvchilar o'quvchilarning umumiy o'qish qobiliyatiga ko'ra alohida ko'nikma yoki strategiyani rivojlantirish maqsadida sinfdagi o'quvchilarni kichik-kichik guruhlariga ajratadi. Bu turdagi kichik guruhlariga ajratish usuli har bir o'quvchining qiziqishini e'tiborga olgan holda ular bilan ishlash imkonini beradi. O'quvchilarni qobiliyatiga qarab guruhlariga ajratish esa ularning mavzu bo'yicha alohida qobiliyatini namoyon etishda yordam beradigan o'ziga xos guruhlash usulidir.

O'qituvchilarning zamonaviy texnologiyalarga bo'lgan munosabati sinfxonalarda texnologik vositalardan foydalanish bilan bog'liq. O'qitish jarayonida odatda zamonaviy texnologik vositalardan foydalaniladigan o'qituvchilar ulardan foydalanmaydigan o'qituvchilarga qaraganda bunday vositalar bilan yaxshiroq ishlay oladi.

Buning uchun turli usul va metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'lar edi. Quyidagilarni ko'rib chiqaylik;

Tadqiqot natijalari. Ta'lim-tarbiya mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar o'tishi bilan kengayib taraqqiy etib borishi natijasida uning shakl, usul va vositalari ham takomillashib bormishini bilamiz. Hozirgi inson faoliyatining asosiy yo'nalishlari shu faoliyatdan ko'zda tutilgan maqsadlarni to'liq amalga oshirish imkoniyatini beruvchi yaxlit tizimga, ya'ni texnologiyalarga aylanib bormoqda. Xuddi shu kabi ta'lim-tarbiya sohasida ham so'nggi yillarda ta'lim texnologiyalari faol tarzda amal qilib kelmoqda. Ma'lumki, ta'lim-tarbiya jarayoni katta avlod tomonidan o'z bilim va tajribalarini o'sib kelayotgan avlodga o'rgatishdan iborat bo'lib, bu jarayonda, asosan, inson hayoti uchun zarur axborotlarni avloddan - avlodga uzatish ishlari olib borilmoqda.

Har qanday darsda albatta turli metodlardan foydalaniladi. Darsning har bir etapida har xil metodlardan foydalanish darsning samarali bo'lishiga xizmat qiladi.

Tushunchalarni tekshirishda o'qituvchi turli interaktiv metodlar "Charxpalak" metodidan foydalanishi mumkin.

Masalan, "Charxpalak metodi".

O'quvchilar guruhlariga bo'linib, ularga topshiriqlar yozilgan varaqa tarqatiladi. Masalan: Quyidagilar qaysi so'z turkumiga tegishligini aniqlang

⁶ Ina V.S.Mullis va Michael O. Martin muharrirlari, PIRLS 2021 tadqiqoti qamrov doirasi, Toshkent 2021, 4-b

⁷ Ina V.S.Mullis va Michael O. Martin muharrirlari, PIRLS 2021 tadqiqoti qamrov doirasi, Toshkent 2021, 5-b

⁸ Farobiy. "Fozil odamlar shahri". -T. Abdulla Qodiriy nomidagi xalq me'rosi nashiyoti, 1993, 182-b.

⁹ Anvarova Manzura Anvarovnaning "Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish va matnini tushunish ko'nikmalarini shakllantirish" mavzusidagi Phd dissertatsiyasidan

¹⁰ Djurayeva Perdegul Saidovna, Xalqaro tadqiqotlar tajribasida boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qish savodxonligini baholash, "Oriental Art and Culture" Scientific-Methodical Journal - (3) III/2020 ISSN 2181-063X

¹¹ O.I. Tuxtamanova I.V. Golubeva «Формирование читательского интереса у младших школьников на уроках литературного чтения», БАКАЛАВРСКАЯ РАБОТА, Тольятти, 2017

¹² Akramjon O'ktamjonovich

Mirzayeva Odina, Davronbekqizi Pozilova, "BOSHLANG'ICH SINFO'QUVCHILARNING O'QISH SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA PIRLS TADQIQOTINING AHAMIYATI", SCIENTIFIC PROGRESS

¹³ М. Б. Казачкова I, Т. С. Дорохова2, Применение творческих заданий в обучении английскому языку, Московский институт международных отношений (МИИМО университет), г. Москва 2 МБОУ СОШ № 9, г. Одинцово, Московская область

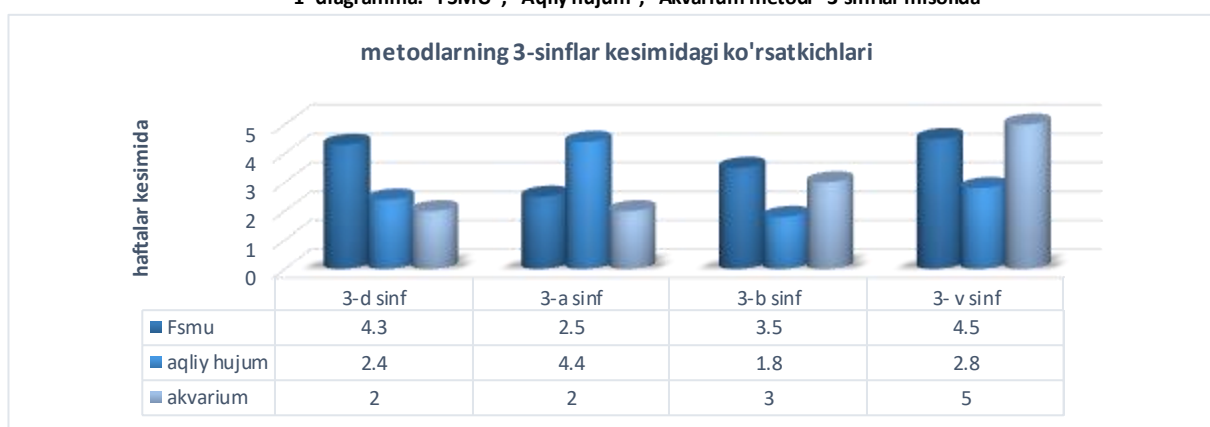
1-jadval “Carxpalak metodi”

So'zlar	So'z turkumlari				
	Ot	Sifat	Son	Olmosh	Fe'l
Oyna					
Sindi					
Qizil					
Qalam					
o'nta					
Sinf					
Men					
Ikki					
Parta					
Yashil					
Yuradi					
Sen					

O'quvchilar topshiriqni bajarganlaridan keyin ularning ishlari guruhdagi boshqa o'quvchilarga tarqatildi. Ular tegishli o'zgartirish kiritilganlaridan keyin yana boshqa o'quvchilarga beriladi va shu tarzda o'quvchilar qo'lidan o'tadi va oxirida o'zlariga qaytadi. Har birlari o'zlar

nuqtai nazaridan ishga o'zgartirishlar kiritishi mumkin. Keyin o'qituvchi to'g'ri javobni ko'rsatadi. Bu usulda o'quvchilar ijodiy fikrlashga, o'z fikrlarini erkin bayon etishga va o'z kamchiliklarini bilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

1-diagramma. “FSMU”, “Aqliy hujum”, “Akvarium metodi” 3-sinflar misolida

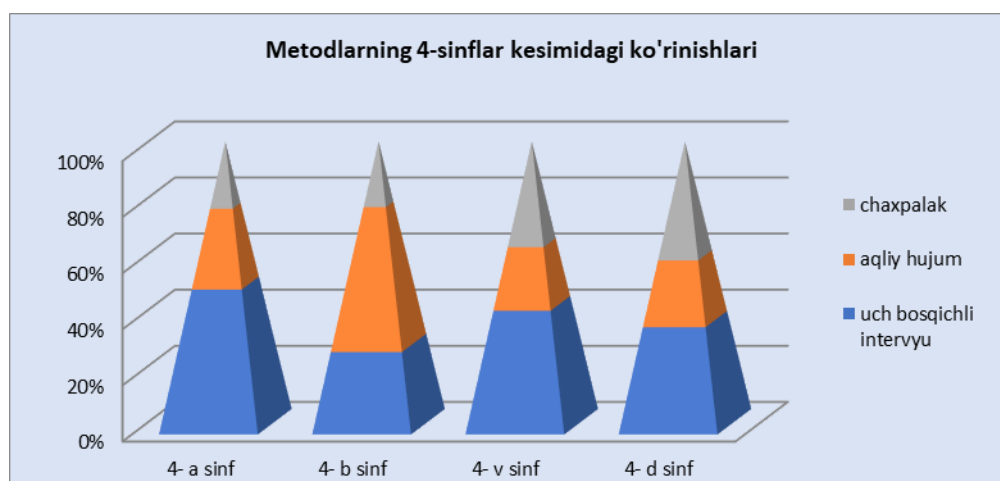
Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida qo'llash uchun tanlagan “FSMU”, “Aqliy hujum”, “Akvarium metod”larini 3- sinf o'quvchilarida o'tkazib ko'rilganda, quyidagi natijalarga erishildi. Tadqiqot 5 hafta davomida olib borildi. “FSMU” metodi: orqali o'quvchilarning o'qish tezligi va aniqligi sezilarli darajada oshgani kuzatildi. Dastlabki haftalarda o'quvchilar o'qishdagi xatolarni aniqlashda qiyinchilikka duch kelgan bo'lsa, oxirgi haftalarda ular xatolarni o'zlarini tuzatish imkoniyatiga ega bo'ldi. Bu o'quvchilarda o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmasining shakllanganligini ko'rsatdi.

“Aqliy hujum” metodi: Ushbu metod dars davomida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash va ijodkorlik qobiliyatlarini

rivojlantirishda samarali bo'ldi. O'quvchilarni faol ishtirok etishga undagan bu metod, ularning o'qish va matnni tushunish bo'yicha ko'rsatkichlarini 25% ga oshirdi.

“Akvarium metod”: O'quvchilarning guruh bo'lib ishlash ko'nikmalarini shakllantirish va matn ustida mustaqil ishlash qobiliyatlarini rivojlantirishda ushbu metod samarali bo'ldi. Guruhlarda fikr almashish va o'z fikrini himoya qilish jarayonida o'quvchilar matn mazmunini yaxshiroq tushunish va uni tahlil qilish ko'nikmalarini egallashdi.

2-diagramma. “Charxpalak”, “Aqliy hujum”, “Uch bosqichli” metodi 4-sinflar misolida

Tadqiqotimiz jarayonida 4- sinf o'quvchilari bilan "Charxpalak", "Uch bosqichli intervyu", "Aqliy hujum" metodlaridan foydalanildi. Ushbu metodlarning olib borilishida 4- "A" sinf o'quvchilarida "Uch bosqichli intervyu" metodini o'tkazish natijalari 40% ni tashkil etdi, 4- "B" sinf o'quvchilarida 20 % ni, 4- "V" sinf o'quvchilarida 35 % ni, 4- "D" sinf o'quvchilarida 30 % ni tashkil etdi. Bundan ko'rinadiki, 4- "A" sinf o'quvchilarida olib borilgan tadqiqotda yuqori natijalar amalga oshirilgan.

"Aqliy hujum" metodi orqali quyidagi natijalar olindi, 4- "A" sinf o'quvchilari 40% ni, 4- "B" o'quvchilari 50 % ni, 4- "V" sinf o'quvchilari 20% ni, 4- "D" sinf o'quvchilari 22% ni tashkil qildi. Ushbu tadqiqotimizda 4- "B" sinf o'quvchilari yuqori natija ko'rsatishdi.

"Charxpalak" metodi orqali 4- sinflarda quyidagi natijalar olindi. 4- "A" sinf o'quvchilarida 20% ni, 4- "B" sinf o'quvchilarida 20 % ni, 4- "V" sinf o'quvchilarida 30 % ni 4- "D" sinf o'quvchilari 40% ni tashkil etdi.

Shunday qilib, ushbu metodlardan foydalanish jarayonida "Uch bosqichli intervyu" metodida 4- "A" sinf o'quvchilari eng yuqori natijani, 4- "B" sinf o'quvchilari yuqori natijani ko'rsatdi. 4- "V" sinf, 4- "D" sinflarda esa deyarli bir hil natijalar qayd etildi.

Muhokama. Amaliy ishning ahamiyati: to'plangan tajriba materiallarini tahlil qilish, umumlashtirish va ijodiy yondashish asosida ta'lim muassasalarida dars jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalqaro tadqiqotlar talabi darajasida tayyorlash va uning samaradorligini oshirish yo'llari belgilanadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv faoliyatini yo'lga qo'yishda, mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda, olgan bilim, ko'nikma, malakalarini hayotda qo'llashga o'rgatishda o'quvchi daftari va tarqatma materiallardan ham samarali foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Interfaol metodlar o'zining quyidagi o'ziga xos jihatlari bilan izohlanadi:

Interfaol metodlar o'qituvchi bilan o'quvchining faol munosabati, bir-birini to'liq tushuntirishga asoslanadi.

Interfaol metodlarni o'quv jarayoniga joriy etishning tub maqsadi – dars qaysi shaklda bo'lmasin, qayerda o'tkazilmasin, darsda o'qituvchi bilan o'quvchining hamkorlikda ishlashini va o'zlashtirishlarini ta'minlashi lozim.

Bunda o'qituvchi faqat fasilitator (yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, kuzatuvchi, xulosalovchi) vazifasini bajaradi.

Ushbu metodlar orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirilib, ularda erkin fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, hissiyotlarni boshqara olish, tanqidiy va ijodiy fikr yuritishning rivojlanishiga zamin tayyorlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 08.12.2018 yildagi 997-son
2. Shabbazova Dilfuza Ruzikulovna "Boshlang'ich sinf o'quvchilari savodxonligini oshirishda shaxsiy qadriyatli yondashuv" Monografiya, Toshkent "METHODIST NASHRIYOTI" 2023, 3-b
3. ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ ЭНЦИКЛОПЕДИЯСИ Н ҲАРФИ «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» Давлат илмий нашриёти ТОШКЕНТ, 350-b
4. Karima Qosimova], Safo Matchonov, Xolida G'ulomova, Sharofat Yo'ldosheva, Sharoljon Sariyev "Ona tili O'qitish metodikasi", Toshkent «NOSHIR» nashriyoti 2009, 11-b
5. Ina V.S.Mullis va Michael O. Martn muharrirlari, PIRLS 2021 tadqiqoti qamrovdoirasi, Toshkent 2021, 4-b
6. Ina V.S.Mullis va Michael O. Martin muharrirlar, PIRLS 2021 tadqiqoti qamrovdoirasi, Toshkent 2021, 5-b
7. Farobiy. "Fozil odamlar shahri".-T. Abdulla Qodiriy nomidagi xalq me'rosi nashriyoti, 1993. 182-b.
8. Anvarova Manzura Anvarovnaning "Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish va matnini tushunish ko'nikmalarini shakllantirish" mavzusidagi Phd dissertatatsiyasidan
9. Djurayeva Perdegul Saidovna, Xalqaro tadqiqotlar tajribasida boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'qish savodxonligini baholash,

Interfaol metodlarda o'qitishning mohiyati quyidagicha: – o'rgatuvchi ham, o'rganuvchi ham ma'lumotlar bilan faol ishlaydi; – o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi; – o'qituvchiga "o'quvchilarni fikrlashga o'rgatish uchun" xizmat qilsa, o'quvchilarga esa "fikrlashni o'rga nishlari uchun" xizmat qiladi.

Elektron darsliklarning yangi modellarini yaratish va undan tegishli ta'lim tizimida samarali foydalanish metodologiyasi "tayyor bilimlarni uzatish" so'zini "reflektor va ijodiy faoliyatni tashkil etish" atamasi bilan almashtirishga xizmat qiladi. Yangi modelning amaliyotga tatbiq etilishi interaktiv tarmoq texnologiyalarida jarayonni samarali tashkil etish hisobiga raqamli o'qitish vositalarining kognitiv va ijodiy salohiyatini sezilarli darajada oshirish imkonini berdi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, zamonaviy o'qitish metodlari bolalar o'rtasida do'stona muhit, o'zaro yordam, hamkorlikni yuzaga keltiradi, ularda o'z kuchi va qobiliyatiga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi. Shunday ekan, biz boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'z darslarida interfaol metodlardan o'rinni foydalanib, samarali ta'lim-tarbiya ishlarini olib borishga chorlaymiz.

Ijodiy yondashuv o'quvchilarning qiziqishlarini uyg'otib, ularda mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, yangi va qiziqarli metodlardan foydalanish o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinfda o'qish savodxonligini ijodiy tashkil etish nafaqat ta'limning sifatini oshiradi, balki o'quvchilarning mustaqil o'qish va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Tadqiqot natijalari ushbu jarayonni takomillashtirishda metodik yondashuvlarning ahamiyatini yana bir bor tasdiqladi. Shu bilan birga, ijodiy ta'limning samaradorligi o'qituvchilarning kasbiy mahorati, o'quvchilar qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan yondashuv va dars jarayonining ijodiy tashkil etilishiga bog'liq ekanligi ta'kidlandi.

Tadqiqotimiz natijasida quyidagi takliflarni beramiz: muallimlarga ijodiy ta'lim metodlarini o'rgatish bo'yicha seminarlar, treninglar va kurslar tashkil etish; yangi pedagogik texnologiyalar va ijodiy yondashuvlarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish uchun muallimlarga amaliy yordam ko'rsatish; o'quvchilarni rag'batlantirish; o'quvchilarning ijodiy ishlarini tanlovlar, ko'rgazmalar va mukofotlash tizimi orqali rag'batlantirish; ta'lim jarayonida interaktiv vositalar va dasturlarni qo'llash, bu orqali o'quvchilarning o'qish jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshirish; elektron kitoblar, audiokitoblar va boshqa multimedia resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish. O'quvchilarni o'z fikrlarini erkin ifoda etishga undaydigan muhit yaratish.

"Oriental Art and Culture" Scientific-Methodical Journal - (3) III/2020 ISSN 2181-063X

10. О.И. Тухтаманова И.В. Голубева «Формирование читательского интереса у младших школьников на уроках литературного чтения», БАКАЛАВРСКАЯ РАБОТА, Тольятти, 2017

11. Akramjon O'ktamjonovic Mirzayev O'dina, Davronbekqizi Pozilov a, "BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARNING O'QISH SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA PIRLS TADDIQOTINING AHAMIYATI", SCIENTIFIC PROGRESS

12. М. Б. Казачкова1, Т. С. Дорохова2, Применение творческих заданий в обучении английскому языку, Московский институт международных отношений (МГИМО университет), г. Москва 2 МБОУ СОШ № 9, г. Одинцово, Московская область

13. Sadriddinova, Z. M. (2023). BOSHLANG'ICH SINF ONA TILI TA'LIMINI IJODIY TASHKIL ETISHNING MOHIYATI VA O'LCHOVLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 241-244

14. Zulfiya, S. (2024). BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARNING IJODIY FAOLIYATINI TASHKIL ETISH-DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*, 3(1), 188-193.

Elektron resurslar:

1. <https://lex.uz/docs/-4097073>

2. <https://uz.wikipedia.org/wiki/PIRLS>